

KRONIKA NAUKOWA

Joanna Elżbieta Śliczyńska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ *ŻYCIE SPOŁECZNO-KULTURALNE W PAŃSTWIE ZAKONU KRZYŻACKIEGO (XIII–XVI W.)*

W dniach 18–19 kwietnia 2016 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „*Życie społeczno-kulturalne w państwie zakonu krzyżackiego (XIII–XVI w.)*”. Organizatorami konferencji byli Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Fundacja Agencji Służby Społecznej w Warszawie, Mazurskie Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowe Zamek Ryn oraz Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Olsztynie. Konferencja była zorganizowana w dwóch oddzielnych panelach: *Życie społeczno-kulturalne w państwie zakonu krzyżackiego (XIII–XVI w.)* oraz *Granice chrześcijaństwa. Z okazji 1050 lat Metryki Chrztu Polski*.

Zarówno polska, jak i zagraniczna historiografia poświęcona dziejom zakonu krzyżackiego koncentruje się w głównej mierze na tematyce związanej z działaniami politycznymi oraz szeroko pojętą sytuacją gospodarczą tej korporacji. W dalszym ciągu jednak badacze z dużą dozą ostrożności podchodzą do kwestii społeczno-kulturalnych, choć tematyka ta wzbudza coraz większe zainteresowania badawcze. W szczególności bardzo interesującym zagadnieniem jest chociażby próba rekonstrukcji przykładowego dnia z życia codziennego w państwie zakonu krzyżackiego.

Prelegenci w czasie obrad zwrócili uwagę na fakt, że nie sposób mówić o życiu kulturalnym braci zakonnych, nie uwzględniając przy tym chociażby kwestii kulinarnych i bardzo urozmaiconej kuchni wielkich mistrzów pod względem różnorodności dań oraz sposobu ich podawania. Bogactwo smaków, przepych oraz wystawność miała zaspokoić nie tylko wyrafinowane gusta, ale także pokazać potęgę zakonu krzyżackiego oraz jego zamożność. Doskonałą okazją do skosztowania rozmaitych potraw były uczyty organizowane przez braci zakonnych, na których często gościli również przybysze

z zagranicy. Ucztom tym towarzyszyła m.in. muzyka oraz artystyczne występy tancerek.

W czasie konferencji wielokrotnie podkreślano, iż w biesiadach przygotowywanych z inicjatywy wielkich mistrzów wśród znamienitych gości były również księżne oraz królowe. Przyjmowano je z wielkimi honorami oraz królewskim przepychem. W interesie Zakonu – jeżeli chodzi o relacje Krzyżaków z kobietami – właśnie tego typu zabiegi miały m.in. na celu uzyskanie odpowiednich korzyści politycznych.

Przyjęta przez organizatorów konwencja szeroko sformułowanego tematu konferencji miała zapewnić referentom jak najszerszą płaszczyznę wymiany poglądów na tle społecznym i kulturalnym dotyczącym dziejów zakonu krzyżackiego, a także rozwijającego się w tym czasie w Europie chrześcijaństwa. Pod pojęciem – relacje społeczne – organizatorzy rozumieli szeroko pojęte stosunki panujące zarówno pomiędzy braćmi zakonnymi w obrębie Zakonu jak i relacje Krzyżaków z otoczeniem zewnętrznym. Z kolei kultura zakonu krzyżackiego wiąże się zarówno z konsumpcją żywnościową, biesiadami oraz towarzyszącym im zabawom. Ponadto ważne miejsce odgrywała również szeroko rozumiana kultura materialna i duchowa Zakonu. Ten aspekt również warty jest – co podkreślali uczestnicy konferencji – rozwinięcia w oparciu o dalsze badania.

Wyjątkowymi gośćmi konferencji były jej książecka wysokość Princess Tessy de Luxembourg – żona Ludwika, księcia luksemburskiego, trzeciego syna wielkiego księcia Luksemburga, Henryka i wielkiej księżnej, Marii Teresy Mestre oraz księżna prof. dr Ingrid Detter de Frankopan – wybitna specjalistka prawa międzynarodowego, poliglotka, wykładowczyni uniwersytecka, adwokat, sędzia i międzynarodowy arbiter.

W gronie referentów znaleźli się zarówno profesorowie, jak i liczni doktoranci z wielu krajowych oraz zagranicznych ośrodków naukowych: Federalnego Uniwersytetu im. Immanuela Kanta w Kaliningradzie, Ecole doctorale pratiques et theories du sens, Paris VIII Vincennes Saint Denis, Denny Produktion, Adigrat University, Tel Aviv University, Croation School Museum, Quello Che C'e Mensile, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Fundacji Agencji Służby Społecznej w Warszawie, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Towarzystwa Inicjatyw Kulturalnych w Bydgoszczy, Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Konferencję otworzył dziekan Wydziału Humanistycznego UWM dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM. Następnie głos zabrał dyrektor Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych w Olsztynie, dr hab. Jan Gancewski, prof. UWM, po czym wraz z dyrektorem Agencji Służby Społecznej w Warszawie, dr. Lechem Kościelakiem, wręczyli medale Mrongoviusa HRH Princess Tessy de Luxembourg i prof. dr Princess Ingrid Detter de Frankopan za szerzenie idei humanistycznych na świecie. Gości zza granicy w języku nie-

mieckim powitała mgr Joanna E. Śliczyńska. Po wręczeniu medali, jako pierwsza referat inauguracyjny pt. *About Christianity* wygłosiła HRH Princess Tessa de Luxembourg. Następnie głos zabrała prof. dr Princess Ingrid Detter de Franopan, która zaprezentowała referat *New Catholic Problems: Sovereignty, The Good Samaritan and the Migration Crisis*.

W pierwszej sesji poświęconej życiu społeczno-kulturalnemu w państwie zakonu krzyżackiego jako pierwszy głos zabrał prof. dr Władimir Kulakov z Federalnego Uniwersytetu im. Immanuela Kanta w Kaliningradzie, który zaprezentował referat pt. *Плакировка по сребры XIII–XIV вв. в Прысциу и еѣ истоку*. Profesor omówił m.in. żelazne zapinki oraz metalowe ozdoby pasów wykopane na XIII-wiecznych stanowiskach pruskich – obecny obszar obwodu kaliningradzkiego. Swoje wystąpienie wzbogacił niezwykle interesującą prezentacją multimedialną, na której przedstawił ornamenty roślinne i wyobrażenia zwierząt – zwłaszcza kozłów – występujących na wydobytych plakietkach. Profesor przytoczył ciekawy przykład jednej z nich, na której widnieje kozioł oraz znak krzyża, co świadczyłoby o rozprzestrzenianiu się chrześcijaństwa na omawianych obszarach. Jednakże profesor podkreślił, iż w tym samym czasie były tam jeszcze żywe kultury pogańskie. Kolejne dwa referaty wygłosili przedstawiciele Instytutu Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Dr hab. Dariusz Poliński, prof. UMK w referacie pt. *Castrum Starckenberg w świetle najnowszych badań nad krzyżackimi obiektami obronnymi* omówił dotychczasowe wyniki prac badawczych nad dwoma grodziskami w Słupie (stanowisko 3 oraz 1) gmina Gruta, dokonał ich weryfikacji oraz ustosunkował się krytycznie wobec niektórych dotychczasowych ustaleń i wniosków. Zwrócił uwagę na formę i rozplanowanie obydwu krzyżackich obiektów warownych, ich fortyfikacje, zabudowę (techniki budowy, w tym zakres poczynionych adaptacji), elementy kultury materialnej oraz chronologię i funkcję. Scharakteryzował również wytwory wydobyte podczas badań 21 stanowisk, wśród których znalazły się elementy pieca grzewczego. Z kolei dr hab. Marcin Wiewióra przedstawił *Genezę, układ i funkcję parchamów w przestrzeni zamków krzyżackich. Uwagi na marginesie badań archeologiczno-architektonicznych zamków krzyżackich na ziemi chełmińskiej*.

Po przerwie swoje referaty kolejno wygłosili trzej przedstawiciele Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM. Jako pierwszy głos zabrał dr hab. Kazimierz Grażawski, który w swoim wystąpieniu *Odkrycia średniowiecznych pieców typu hypokaustum w Brodnicy* omówił zastosowania dwóch kamiennie-ceglanych pieców typu „hypokaustum” odkrytych w latach 90. XX w. na zamku pokrzyżackim w Brodnicy oraz pieca tego samego typu odkrytego w 2006 r. Kolejnym prelegentem był dr hab. Jan Gancewski, prof. UWM, który przedstawił referat *Przemiany społeczno-własnościowe w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach na przełomie XV i XVI wieku*. Z kolei mgr Joanna Elżbieta Śliczyńska omówiła *Naczynia i produkty wykorzystywane w przepisach kulinarnych na podstawie krzyżackiej księgi kucharskiej „Buch von guter Speise”*.

Po przerwie obrady wznowiła dr Anna Żeglińska z tego samego Instytutu, co jej przedmówcy, omawiając *Działalność archiwotwórczą szlachty w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach (majątek ziemski i typy akt prawno-majątkowych)*. Dr Kinga Lisowska z Wydziału Nauk Społecznych UWM w swoim niezwykle ciekawym referacie pt. *Reguła zakonu krzyżackiego a założenia wychowawcze na obszarze diecezji warmińskiej (XIII–XVI w.)* ukażała m.in. podobieństwa i różnice w odniesieniu do grup społecznych, wychowania społecznego, norm społecznych i kulturowych występujące w diecezji warmińskiej oraz zakonie krzyżackim. Dr Bogusz Wasik omówił *Przekształcenia techniki budowy i architektury zamków krzyżackich w końcu XIII i początku XIV wieku w kontekście rozwoju państwa zakonnego w Prusach*, zaś mgr Michalina Duda z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika przybliżyła problematykę pogranicznego miasta w epoce średniowiecza, w referacie pt. *Specyfika miasta na pograniczu – przykład piętnastowiecznego Torunia*. Prelegentka podkreśliła szczególne znaczenie XV-wiecznego Torunia jako ośrodka zarówno tranzytowego jak i docelowego w handlu. Ponadto ukażała funkcję rady miejskiej jako pośrednika między polskimi dygnitarzami a przedstawicielami zakonu krzyżackiego. Mgr Olga Krukowska z Muzeum Archeologicznego w Gdańsku w referacie *Wystawne życie elit w krzyżackim Gdańsku na podstawie znalezisk naczyń szklanych pochodzących z badań archeologicznych* zaprezentowała formy naczyń stołowych pochodzące z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Głównego Miasta w Gdańsku, zamieszkiwanego przez najzamożniejszych obywateli miasta i omówiła, jak wyglądały ucztę ówczesnych elit. Mgr Sylwia Skiendziul z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM wystąpiła z tematem: *Kobiety widziane oczyma Piotra z Dusburga i Wiganda z Marburga*, gdzie omówiła i porównała obraz kobiet przedstawiony w kronikach obu autorów.

W ostatniej części panelu poświęconego dziejom zakonu krzyżackiego jako pierwszy wystąpił mgr Marcel Knyżewski z Katedry Archeologii Historycznej i Bronioznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego z referatem pt.: *Budownictwo warowne południowo-wschodniej części państwa krzyżackiego-przemiany i wybrane funkcje*. Prelegent omówił powstawanie, przemiany oraz funkcje warowni niebędących siedzibami konwentów, które znajdowały się w południowych rejonach komturstw królewieckiego, elbląskiego, bałgijskiego, ostródzkiego oraz czasowo ryńskiego. Mgr Alicja Mutrynowska z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w referacie *W jaki sposób zakon krzyżacki dbał o swoich poddanych? Wybrane zapisy na rzecz mieszkańców Prus z I połowy XV wieku* przedstawiła wybrane profity, udzielane przez zakon krzyżacki swoim poddanym. Z kolei mgr Adam Halemba z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM w swoim wystąpieniu: *Wybrane aspekty dziedzictwa państwa zakonu krzyżackiego w Prusach jako przyczynek do badań świadomości historycznej społeczności regionu warmińsko-mazurskiego* scharakteryzował fenomen państwa zakonu krzyżackiego w Prusach w kontekście spektakularnych budowli zamkowych, które pozostają śladem

jego potęgi. Jako ostatni w tej sesji głos zabrał mgr Maciej Badowicz, który mówił na temat: *Kulturowa „obecność” wina w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach (XIV–XV w.)*.

Sesję drugą, poświęconą granicom chrześcijaństwa rozpoczęła Iris de Rode Phd z Ecole doctorale pratiques et theories du sens, Paris VIII Vicennes Saint Denis, która wygłosiła referat pt. *French Enlightened philosophers and their ‘Limits of Christianity’ at the end of the 18th century*. Następnie dr Stefan Pastuszewski z Towarzystwa Inicjatyw Kulturalnych w Bydgoszczy omówił *Staroprawosławne wspólnoty terytorialne wobec innych wspólnot chrześcijańskich i niechrześcijańskich*. Z kolei Dmitriy Panto MA mówił na temat: *Trough Siberia by train, on horseback, on foot... the first canonical visitation Bishop Jan Cieplak in Siberia*. Mgr Piotr Piętkowski z Uniwersytetu Wrocławskiego omówił *Organizację kościelną na Pomorzu zachodnim od czasów misji św. Ottona z Bambergu do końca XII w.* Mgr Ewelina Siemianowska z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika przedstawiła referat *Mulieris suadentis czy mulierum proterva? Kilka uwag o tym, czy kobiety we wczesnym średniowieczu szybciej i chętniej niż mężczyźni ulegały chrystianizacji*. Z kolei mgr Damian Szweda z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM przedstawił *Kontakty wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen z biskupami*.

Po przerwie Denisa Gokovi z Denny Production przedstawiła temat: *Muzician and Religion*, a Elizabeth Aregay PhD z Adigrat University wygłosiła referat: *The limits of the Ethiopian orthodox Christianity church*. Z kolei Agnieszka Kaźmierczak z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie scharakteryzowała *Święta Bożego Narodzenia w mieście Gdańsk – tradycja i współczesność*. Kolejne trzy zaplanowane wystąpienia: dr Natanela Elias (Tel Aviv University), dr Izabela Jararić Vonić (Croatian School Museum) oraz Francesca Malloggi Pfd (Quello Che C'e Mensile), nie odbyły się z powodu nieobecności prelegentek. Jako ostatni głos zabrał dr Lech Kościelak z Fundacji Agencji Służby Społecznej w Warszawie, przedstawiając tematem *Metryka chrztu Polski – pytania aktualne*.

Drugiego dnia uczestnicy konferencji wyjechali do zamku pokrzyżackiego w Rynie. Przybyłych powitała Pani kustosz, która następnie oprowadziła gości po zamku pokazując jego najciekawsze zakątki. Po obiedzie wszyscy udali się do kapitułarza zamkowego, gdzie podsumowania dokonała mgr Joanna E. Śliczyńska, a zamknięcia konferencji: dr hab. Jan Gancewski oraz dr Lech Kościelak, dziękując wszystkim uczestnikom za przybycie i zaprezentowanie swoich wyników badań, a także wyrażając nadzieję na ponowne spotkanie na kolejnych konferencjach, organizowanych przez Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM.